

Byzantina Symmeikta

Vol 32 (2022)

BYZANTINA SYMMEIKTA 32

Βιβλιοκρισία:Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, Κυπριακά Αγιολογικά και Μοναστηριολογικά Μελετήματα (Πολιτιστική Ακαδημία "'Αγιος Επιφάνιος".Αυτοτελείς Εκδόσεις, 3), Αγία Νάπα 2021

Eka TCHKOIDZE

doi: [10.12681/byzsym.30956](https://doi.org/10.12681/byzsym.30956)

Copyright © 2022, Eka Tchkoïdze

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

TCHKOIDZE, E. (2022). Βιβλιοκρισία:Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, Κυπριακά Αγιολογικά και Μοναστηριολογικά Μελετήματα (Πολιτιστική Ακαδημία "'Αγιος Επιφάνιος".Αυτοτελείς Εκδόσεις, 3), Αγία Νάπα 2021. *Byzantina Symmeikta*, 32, 573–579. <https://doi.org/10.12681/byzsym.30956>

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, *Κυπριακά Αγιολογικά και Μοναστηριολογικά Μελετήματα*. (Πολιτιστική Ακαδημία «Άγιος Επιφάνιος». Αυτοτελείς Εκδόσεις, 3), Αγία Νάπα 2021, σελ. xxvi + 494. ISBN 978-9963-9877-2-6

Ο Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, ομότιμος καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, έχει καλύψει σε μονογραφίες και άρθρα του ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως η βυζαντινή παιδεία¹, η ελληνική παλαιογραφία, η ιστορία της μεσαιωνικής Κύπρου και Ηπείρου και η βυζαντινή αγιολογία.

Το νεοεκδοθέν βιβλίο του καθηγητή Κώστα Ν. Κωνσταντινίδη *Κυπριακά Αγιολογικά καὶ Μοναστηριολογικά Μελετήματα* κυκλοφορεί από την Ιερά Μητρόπολη Κωνσταντίας και Αμμοχώστου και την Πολιτιστική Ακαδημία «Άγιος Επιφάνιος» (δια συνδρομής του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κωνσταντίας και Αμμοχώστου, κυρίου κυρίου Βασιλείου). Στον τόμο περιλαμβάνονται 14 μελετήματα αγιολογικού και μοναστηριολογικού περιεχομένου, τα οποία δημοσιεύθηκαν σε συλλογικούς τόμους, εκδόσεις αγιολογικών κειμένων, Πρακτικά Συνεδρίων, ή αποτελούν αδημοσίευτες ανακοινώσεις σε επιστημονικά Συνέδρια που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια. Πρόκειται για μελέτες υπό μορφή αυτοτελών κεφαλαίων, με εξαντλητική τεκμηρίωση, πλήρη βιβλιογραφία (συμπεριλαμβανομένων και των προσφάτων εκδόσεων), και εκτενείς περιλήψεις στην αγγλική. Σχεδόν όλα τα άρθρα συνοδεύονται με πλούσιο φωτογραφικό υλικό (ως επί το πλείστον έγχρωμο) με υψηλή ανάλυση και άριστη εκδοτική ποιότητα.

Στο υπό συζήτηση βιβλίο μετά τον Πίνακα Περιεχομένων (σσ. ix-x) ακολουθούν: Χαιρετισμός του Κωνσταντίας και Αμμοχώστου, κ. Βασιλείου

1. C. N. CONSTANTINIDES, *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth and Early Fourteenth Centuries (1204 - ca. 1310)* (Cyprus Research Centre, Texts and Studies of the History of Cyprus XI), Nikosia 1982.

(σσ. xi-xiii), Εισαγωγή (σσ. xiii-xix), Ευχαριστίες (σσ. xix-xxi), Κατάλογος Εικόνων (σσ. xxii-xxiii), Κατάλογος Βραχυγραφιών (σσ. xxiii-xxv). Στο τέλος παρατίθενται: Βιβλιογραφία (σσ. 407-452), Γενικό Ευρετήριο (σσ. 453-480) και Ευρετήριο Ονομάτων Βιβλιογραφίας (σσ. 481-490).

Το πρώτο άρθρο με τίτλο «Η παιδεία και τα γράμματα στη Βυζαντινή Κύπρο» (σσ. 1-54, αγγλική περίληψη σσ. 52-54) προέρχεται από τη σειρά *Ιστορία της Κύπρου* (τ. 3ος, *Βυζαντινή Κύπρος* υπό την εκδοτική επιμέλεια του Θεοδώρου Παπαδοπούλου, Λευκωσία 2005, σσ. 413-463). Πρόκειται για εκτενή και εμπειριστατωμένη μελέτη που αποτελείται από τα εξής υποκεφάλαια: Εισαγωγή (σσ. 1-11), Πνευματική Παραγωγή (σσ. 11-37), Σχολεία στη Βυζαντινή Κύπρο (σσ. 38-42), Ελληνικά Βιβλία στη Βυζαντινή Κύπρο (σσ. 42-51). Στο άρθρο καλύπτονται πλήρως όλα τα θέματα της εκπαιδευτικής ζωής και λογιουσύνης της μεσαιωνικής Κύπρου, πιο συγκεκριμένα από τον 4ο αιώνα μέχρι το 1191, όταν το νησί έπεσε στα χέρια των στρατιωτών της Τρίτης Σταυροφορίας. Δίδεται λεπτομερής περιγραφή όλων των εκπαιδευμένων ιεραρχών που υπηρέτησαν κατά καιρούς σε διάφορες εκκλησιαστικές έδρες της Μεγαλονήσου. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά, όπως ήταν άλλωστε αναμενόμενο, στον Νεόφυτο τον Έγκλειστο, που αποτελεί εξέχουσα μορφή στην πνευματική ζωή της μεσαιωνικής Κύπρου.

Το δεύτερο άρθρο τιτλοφορείται ως «Το *Συναξάριον* της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως και η Κυπριακή Αγιολογία» (σσ. 55-79, αγγλική περίληψη σσ. 78-79). Παρουσιάστηκε αρχικά ως ανακοίνωση και στη συνέχεια δημοσιεύτηκε στην *Κυπριακή Αγιολογία, Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου* (Παραλήμνι 9-12 Φεβρουαρίου, 2012), εκδ. επιμ. Θ. Ξ. ΓΙΑΓΚΟΥ - ΧΡ. ΝΑΣΣΗ, Αγία Νάπα - Παραλήμνι, 2015, σσ. 281-303). Στο άρθρο γίνεται εκτενής αναφορά στο *Συναξάριον* της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως, και σε ζητήματα όπως η κατάρτιση και η έκδοση του *Συναξαρίου*, και στους κυπριακούς κώδικές του. Ένα σημαντικό θέμα που καλύπτεται στο μελέτημα είναι η μεταφορά αγίων λειψάνων από την Κύπρο στην βασιλεύουσα και η πνευματική σύνδεση που υπήρχε ανάμεσα στη Μεγαλόνησο και την Κωνσταντινούπολη. Το άρθρο προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για την έρευνα των πνευματικών σχέσεων ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια μιας αυτοκρατορίας, εν προκειμένω της Βυζαντινής.

Το τρίτο άρθρο «*Cyrgo - Ephesena*» (σσ. 81-92, ελληνική περίληψη σ. 92) προέρχεται από τα *Πρακτικά του Συμποσίου της Κυπριακής Ιστορίας* (Λευκωσία, 2-3 Μαΐου 1983), εκδ. επιμ. Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΗ, Ιωάννινα 1984, σσ. 41-51). Πρόκειται για μελέτη που έχει γραφεί στην αγγλική γλώσσα και παρουσιάζει, όπως θα περίμενε κανείς, άγνωστες πτυχές για τους Κυπρίους που είχαν συμμετάσχει

στην τρίτη οικουμενική Σύνοδο στην Έφεσο (431). Ως γνωστόν, η Σύνοδος αυτή ήταν πολύ σημαντική για την Κύπρο, καθώς με τον 8ο κανόνα κερδήθηκε η πρώτη εκκλησιαστική αναμέτρηση με το Πατριαρχείο της Αντιοχείας για το Αυτοκέφαλο της Κύπρου. Πιο συγκεκριμένα, η Σύνοδος αυτή αποφάσισε να κατοχυρώσει την ήδη ισχύουσα και αναγνωρισμένη ανεξαρτησία της Εκκλησίας της Κύπρου, την οποία εκπροσώπησαν τέσσερις ιεράρχες. Στο άρθρο δεν αναλύονται τα επί μέρους εκκλησιαστικά ζητήματα. Δίδονται λεπτομέρειες για ένα άγνωστο πρόσωπο, τον Ολύμπιο, ο οποίος στα λατινικά πρακτικά της Συνόδου αναφέρεται ως επίσκοπος Καρπασίας. Γίνεται επίσης σύντομη αναφορά στον επίσκοπο Πάφου Σαπρίλιο και τον Κύπριο πρωτοπαπά Καισάριο.

Η τέταρτη μελέτη «Ο Βίος του Αγίου Σπυρίδωνος Τριμυθούντος: Οι πηγές» (σσ. 93-117, αγγλική περίληψη σσ. 113-115, δύο έγχρωμοι πίνακες σσ. 116-117) παρουσιάστηκε στα Πρακτικά του Συνεδρίου: *Η Ιερά Μητρόπολις της Τριμυθούντος, Ιστορία και Παράδοσις* (Μοσφιλωτή, 19-20 Απριλίου, 2017), που θα κυκλοφορήσει υπό την εκδοτική επιμέλεια του αρχιμανδρίτου Γρ. Ιωαννίδου. Στη μελέτη εξετάζονται βασικές αγιολογικές και άλλες πηγές που διασώζουν στοιχεία για τον Βίο του θαυματουργού κυπρίου αγίου, δίνοντας έμφαση στον έμμετρο Βίο του Τριφυλλίου Λήδρας, ο οποίος, κατά τον καθηγητή Κωνσταντινίδη, συνεγράφη πιθανόν το 362/363. Ένα άλλο θέμα που εξετάζεται είναι η συγγραφή και η επίδραση που άσκησε ο δημοφιλέστερος τοπικός Βίος του Αγίου από τον Θεόδωρο Πάφου. Στο κείμενο του λογίου Τριφυλλίου πρέπει να οφείλεται η δημοφιλία του Αγίου Σπυρίδωνος στους εκκλησιαστικούς και ιστορικούς του 4ου-5ου αι., στους μοναστικούς κύκλους και χρονογράφους, που τον κατέστησε αγαπητό στην υψηλή λογιοσύνη της Κωνσταντινούπολης, στον Πατριάρχη Φώτιο, τον κύκλο του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου και τους λεξικογράφους της εποχής του. Ο άγιος Σπυρίδων εξακολουθεί να είναι αγαπητός σε όλο τον ορθόδοξο κόσμο. Δεν είναι τυχαίο ότι η μητρόπολη Τριμυθούντος ανασυστήθηκε σχετικά πρόσφατα, το 2007².

Η μελέτη του Βίου του αγίου Σπυρίδωνος συνεχίζεται και στο επόμενο, το πέμπτο άρθρο με τίτλο «Ο Βίος του Αγίου Σπυρίδωνος Τριμυθούντος από τον επίσκοπο Πάφου Θεόδωρο (BHG, 1647, CPG, 7987)», σσ. 119-142, αγγλική περίληψη σσ. 140-142. Παρουσιάστηκε στο Β΄ Διεθνές Συνέδριο της Κυπριακής Αγιολογίας (Αγία Νάπα - Παραλίμνι) και πρόκειται να

2. Το παρόν άρθρο αφιερώνεται μάλιστα στον πρώτο ιεράρχη της Τριμυθούντος, τον Βαρνάβα *ἐπὶ τῇ δεκαπενταετηρίδι* της αρχιερατείας του.

εκδοθεί προσεχώς. Ο συγγραφέας, μετά την εκτενή εισαγωγή αναφέρεται στον Θεόδωρο Πάφου και στις πηγές του, καθώς επίσης στον Βίο του Αγίου Σπυρίδωνος του Λεοντίου Νεαπόλεως, ενώ δεν παραλείπει να μας δώσει λεπτομέρειες για την τύχη των χειρογράφων του Βίου. Τα βασικά συμπεράσματα είναι διαθέσιμα στον επίλογο.

Μιλώντας για τη μεσαιωνική Κύπρο και τη λογιосύνη της, είναι αδύνατον να μην γίνει αναφορά στον Επιφάνιο Κωνσταντίας. Το επόμενο άρθρο «Ο Βίος και τα συγγράμματα του Αγίου Επιφανίου Κωνσταντίας» (σσ. 143-167, αγγλική περίληψη σσ. 166-167) προέρχεται από την ειδική έκδοση *Άγιος Επιφάνιος Κωνσταντίας, Πατήρ και Διδάσκαλος της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, επιμ. Θ. Ξ. ΓΙΑΓΚΟΥ-ΧΡ. ΝΑΣΣΗ, Αγία Νάπα - Παραλίμνι 2012, σσ. 245-268. Εκτός από τον Βίο και το συγγραφικό έργο του Αγίου Επιφανίου, ο αναγνώστης θα ενημερωθεί πλήρως για τις εκδόσεις των έργων του. Η πλούσια βιβλιογραφία επίσης είναι ένα στοιχείο που θα διευκολύνει τον ερευνητή του μεγάλου Κύπριου πατέρα όλης της χριστιανοσύνης.

Από τους ιεράρχες του 4ου αιώνα ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος έτυχε μεγάλης δημοφιλίας στην Κύπρο. Το θέμα αυτό ερευνάται στο έβδομο άρθρο «Η τιμή του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου στην Κύπρο» (σσ. 169-199, αγγλική περίληψη σσ. 194-195), το οποίο ως ανακοίνωση παρουσιάστηκε στο Δ΄ Διεθνές Συνέδριο Κυπριακής Αγιολογίας, Ιερά Μητρόπολη Κωνσταντίας, 1-3 Φεβρουαρίου, 2018 (τα πρακτικά υπό έκδοση). Το άρθρο συνοδεύεται συνολικά με πέντε εικόνες: μια ασπρόμαυρη στην αρχή και δύο έγχρωμες και δύο ασπρόμαυρες στο τέλος. Το άρθρο βασίζεται στη μελέτη δύο κειμένων, στον Βίο του Χρυσοστόμου από τον Θεόδωρο Τριμιθούντος (2ο μισό του 7ου αιώνα) και στο Εγκώμιο του Χρυσοστόμου από τον Νεόφυτο τον Έγγλειστο (περί το 1200). Αναλύεται επίσης η σύντομη αναφορά για την ίδρυση της Μονής του Αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου στα τέλη του 11ου αιώνα. Αυτό το ορθόδοξο πνευματικό κέντρο συνδεόταν τόσο με τη Συρία και την Παλαιστίνη, όσο και με την Κωνσταντινούπολη. Τα στοιχεία που προκύπτουν από τη μελέτη και των κειμένων και της Μονής αναδεικνύουν τη μεγάλη τιμή που απέδιδε η Κύπρος στον μεγάλο άγιο από την Αντιόχεια.

Το όγδοο άρθρο «Ο Άγιος Νικόλαος ο στρατιώτης (BHG, 2311)» (σσ. 201-220, αγγλική περίληψη σ. 218) είχε δημοσιευτεί στο περιοδικό *Δωδώνη* 22 (1993, σσ. 35-54) και συνοδεύεται με δύο πίνακες. Παρατίθεται επίσης ένα παράρτημα (σσ. 216-217) που αποτελείται από το κείμενο του Συναξαρίου του Νικολάου στρατιώτη (24 Δεκεμβρίου) και του Συναξαρίου των *έν Βουλγαρία τελειωθέντων* (26 Ιουλίου 811). Πρόκειται για συμβολή στη μελέτη των λεγομένων

στρατιωτικών αγίων, δεδομένου ότι παρουσιάζει ένα σχετικά παραμελημένο άγιο της ομάδας αυτής. Η ζωή του αγίου Νικολάου του στρατιώτη συνδέεται με την καταστροφική εκστρατεία του αυτοκράτορα Νικηφόρου Α΄ (802-811) το 811 ενάντια στον Κρούμο της Βουλγαρίας. Ο Νικόλαος ήταν στη συνοδεία του αυτοκράτορα και κατάφερε να διασωθεί χάρη σε ένα θαύμα. Η ιστορία του ήταν δημοφιλές ανάγνωσμα κυρίως στα μοναστήρια. Φαίνεται ότι η αγιοκατάταξή του έγινε σχετικά γρήγορα, μιας και ο σύντομος Βίος του ενσωματώθηκε στον Βίο του αγίου Νικολάου του Στουδίτη (868) και στη συνέχεια στο Συναξάριο της Μεγάλης Εκκλησίας του 11ου αιώνα. Στο υπό συζήτηση άρθρο αναλύεται διεξοδικά το κείμενο που προέρχεται από το χειρόγραφο του 16ου αιώνα, το οποίο έχει σχέση με την Κύπρο.

Το επόμενο άρθρο «Η μορφή και η πνευματική παραγωγή του Αγίου Νεοφύτου Εγκλείστου» (σσ. 221-248, αγγλική περίληψη σσ. 245-246) παρουσιάστηκε αρχικά ως ανακοίνωση στο Συνέδριο *Ο Άγιος Νεόφυτος ο Έγκλειστος, 800 χρόνια από την κοίμησή του* (Πάφος, 16-18 Οκτωβρίου, 2020-τα Πρακτικά υπό έκδοση). Η μελέτη συνοδεύεται με μια εικόνα, την αρχαιότερη σωζόμενη φορητή του αγίου Νεοφύτου (αρχές του 16ου αιώνα). Η πεντάτομη πλήρης έκδοση των συγγραμμάτων του Αγίου Νεοφύτου του Εγκλείστου που πραγματοποιήθηκε στην Πάφο, από την Ιερά Μονή του Αγίου Νεοφύτου στα 1996-2005, μελετήθηκε προσεκτικά για το υπό συζήτηση άρθρο. Μολονότι κανείς από τους μαθητές του Νεοφύτου δεν συνέγραψε τον βίο του, μπορούμε να συλλέξουμε κάποιες πληροφορίες για τη βιογραφία του από το πλούσιο συγγραφικό του έργο. Έτσι, στο άρθρο δίδονται στοιχεία με χρονολογική ακρίβεια για τους σημαντικούς σταθμούς της ζωής του αγίου (βλ. το πρώτο μισό της μελέτης σσ. 224-231). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Νεόφυτος θεωρείται ο πιο δημοφιλής αυτοδίδακτος συγγραφέας της μεσαιωνικής Κύπρου. Οι πληροφορίες για την πνευματική του παραγωγή είναι διαθέσιμες στο δεύτερο μέρος της έρευνας (σσ. 231-242). Ενώ στη Σύνοψη (σσ. 243-244) αναλύονται το ύφος και τα βασικά χαρακτηριστικά της γλώσσας του Οσίου.

Το δέκατο άρθρο «Νεοφύτου εγκλείστου Λόγοι εκ του κώδικος 13 της Ιεράς Μονής Αγίας Άνδρου» (σσ. 249-302, αγγλική περίληψη σσ. 300-301) δημοσιεύτηκε στον Ε΄ τόμο των *Συγγραμμάτων του Αγίου Νεοφύτου του Εγκλείστου* (Πάφος 2005, σσ. 235-288). Συνοδεύεται με έγχρωμο πίνακα ενός φύλλου του υπό συζήτηση κώδικα. Στην εκτενή αυτή μελέτη αναλύονται διεξοδικά οι τρεις Λόγοι του Νεοφύτου που προέρχονται από τον κώδικα 13 της Μονής Αγίας της Άνδρου. Πιο συγκεκριμένα, μελετώνται οι πηγές και ο χρόνος συγγραφής των

τριών αυτών Λόγων, η γλώσσα (λεξιλόγιο, μορφολογικά, φωνητικά, υφολογικά, τονισμός). Στο τέλος (σσ. 281-299) παρατίθεται το κείμενο και των τριών Λόγων του Νεοφύτου.

Το επόμενο μελέτημα «*Η Τυπική Διαθήκη της Εγκλειστρας του Αγίου Νεοφύτου*. Μια ιστορική ανάγνωση (σσ. 303-336, αγγλική περίληψη σσ. 324-326) συνοδεύεται με πλούσιο οπτικό υλικό (εννέα έγχρωμες και μια ασπρόμαυρη φωτογραφία). Δημοσιεύτηκε στην *Επετηρίδα Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου* 4 (1999), σσ. 357-382. Μετά την Εισαγωγή ακολουθεί σύντομη ιστορική ανάλυση του κειμένου της Τυπικής Διαθήκης. Αξίζει να σημειωθεί ότι το κείμενο έχει μεταφραστεί και στα αγγλικά. Η *Τυπική Διαθήκη*, συν τοις άλλοις, εμπεριέχει και τις αυτοβιογραφικές πληροφορίες, καθώς επίσης λεπτομέρειες για την ίδρυση της Εγκλειστρας και την εξέλιξή της στα πρώτα 55 χρόνια (1159-1214). Για την προστασία της στο μέλλον ο Νεόφυτος κήρυξε ως προστάτη και επίτροπό της τον βασιλιά των Λουζινιάν. Όρισε ο ίδιος τον διάδοχό του (τον ανεψιό του Ησαΐα) και έδωσε οδηγίες για την ταφή και τον τάφο του που είχε ετοιμάσει ο ίδιος, θέλοντας να παραμείνει άγνωστος στους πολλούς και ασύλητος. Έτσι και έγινε και τα λείψανά του βρέθηκαν πολύ αργότερα, τον Σεπτέμβριο του 1750. Το υπό συζήτηση κείμενο αποτελεί πολύτιμη πηγή όχι μόνο για τη μελέτη των μοναστηριακών κανονισμών αλλά και για τη ζωή του του αγίου, καθώς επίσης και για την ιστορία της ίδρυσης και εξέλιξης της μονής της Εγκλειστρας.

Το δωδέκατο άρθρο με τίτλο «*Τὸ «Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρον σκαιῶν» ἔργο του Αγίου Νεοφύτου Εγκλειστου. Μια ιστορική ανάγνωση*» (σσ. 337-364, αγγλική περίληψη 363-364) προέρχεται από τα Πρακτικά του Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου *Άγιος Νεόφυτος ο Έγκλειστος Ιστορία-Θεολογία-Πολιτισμός*, 22-26 Απριλίου 2009, επιμ. Β. ΓΟΥΛΤΣΗ (Πάφος 2010, σσ. 527-554). Η σύντομη αυτή πραγματεία του Νεοφύτου (περίπου 900 λέξεις) χρονολογείται επακριβώς στο δεύτερο μισό του 1196. Πρόκειται για την επεξεργασμένη μορφή των δύο απολεσθεισών επιστολών προς πνευματικό παιδί του αγίου, το οποίο δραπέτευσε από την Κύπρο μετά την κατάληψη της εξουσίας από τον Ισαάκιο Κομνηνό το 1184. Το υπό συζήτηση κείμενο έχει μορφή κατηχητικού λόγου που απευθύνεται στο ορθόδοξο πλήρωμα της Κύπρου. Στο άρθρο αναλύονται οι πιθανές πηγές του Νεοφύτου, ο οποίος παρουσιάζει με ακρίβεια τα πολιτικά δρώμενα τόσο στην Κύπρο όσο και στη Βυζαντινή αυτοκρατορία και στους Αγίους Τόπους. Για την πρόσληψη και την απήχηση που έχει το κείμενο και στη σύγχρονη εποχή, αξίζει να αναφερθεί η επίσκεψη του νομπελίστα ποιητή Γιώργου Σεφέρη στην

Εγκλείστρα τον Νοέμβριο του 1953 και το ποίημά του «Νεόφυτος ο Έγκλειστος μιλά». Στο τέλος του άρθρου γίνεται η σύντομη ανάλυση του ποιήματος.

Το μελέτημα «Πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη στην Κύπρο μετά την άλωση του 1453» (σσ. 365-378, αγγλική περίληψη σσ. 377-378) πρωτοδημοσιεύτηκε στην *Άλωση της Πόλης*, επιστ. επιμ. Ε. ΧΡΥΣΟΥ (Αθήνα 1995, σσ. 361-366). Στο άρθρο αναλύονται διεξοδικά οι συνθήκες υπό τις οποίες έγινε η υποδοχή των προσφύγων της Κωνσταντινούπολης, πριν αλλά κυρίως μετά την άλωση του 1453. Ειδικό υποκεφάλαιο αφιερώνεται στη Μονή των Μαγγάνων του Αγίου Γεωργίου έξω από τα τείχη της Λευκωσίας, που επανιδρύθηκε για να αποτελέσει ασφαλές καταφύγιο για τους πρόσφυγες. Εξετάζονται επίσης τα κωνσταντινουπολίτικα χειρόγραφα που μεταφέρθηκαν στην Κύπρο.

Το τελευταίο, δέκατο τέταρτο μελέτημα του τόμου τιτλοφορείται «Η Διήγησις της θαυματουργού εικόνας της Θεοτόκου Ελεούσης του Κύκκου: Από την προφορική αφήγηση, στη χειρόγραφη παράδοση και την έντυπη μορφή» (σσ. 379-506, αγγλική περίληψη 399, με επτά έγχρωμους πίνακες, σσ. 400-406). Ως ανακοίνωση παρουσιάστηκε στο Ε΄ Διεθνές Συνέδριο Κυπριακής Αγιολογίας, Ιερά Μητρόπολη Κωνσταντίας, 12-15 Φεβρουαρίου, 2020 και πρόκειται να εκδοθεί στα Πρακτικά του Συνεδρίου. Στο άρθρο εξετάζονται σύντομα η ίδρυση της μονής Κύκκου (περίπου το 1100) από τον μοναχό Ησαΐα και η στήριξη του αυτοκράτορα Αλεξίου Α΄ Κομνηνού. Δίδονται επίσης λεπτομέρειες για τη θαυματουργό εικόνα της Θεοτόκου Ελεούσης, της οποίας η απεικόνιση αποδίδεται στον Ευαγγελιστή Λουκά. Η βασική πηγή για το σχετικό θέμα αποτελεί η *Διήγησις της Θαυματουργού εικόνας*. Ο αναγνώστης θα βρει λεπτομέρειες και για τη χειρόγραφη παράδοση της *Διηγήσεως*, καθώς επίσης για την *Περιγραφή* του Εφραίμ Αθηναίου, μετέπειτα Πατριάρχη Ιεροσολύμων (1766-1771), η οποία τυπώθηκε στη Βενετία το 1751.

Με τα *Μελετήματα* ο Καθηγητής Κ. Ν. Κωνσταντινίδης επιχειρεί να δώσει την αποτύπωση του πλούσιου ψηφιδωτού της αγιολογίας και μοναστηριολογίας της μεσαιωνικής Κύπρου. Στον τόμο καλύπτονται όλα τα βασικά θέματα και τα πρόσωπα που γεννήθηκαν ή με κάποιον τρόπο συνδέθηκαν με τη Μεγαλόνησο την περίοδο αυτή. Πρόκειται για συλλογή μελετών απαραίτητη για όσους ασχολούνται γενικώς με τη λογιοσύνη, τον μοναχισμό, την παλαιογραφία και άλλα σχετικά θέματα του μεσαιωνικού κόσμου.

ΕΚΑ ΤΣΗΚΟΙΔΖΕ
Iliia State University
Tbilisi